

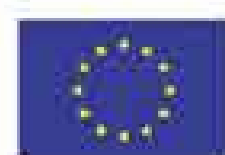

**RZESZOWSKIE
PIWNICE**

Spacerownik z cyklu:

Oko na miasto

"Rzeszowska moderna"

Sfinansowano w ramach reakcji Unii na pandemię COVID-19

Zadanie jest finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020

WSTĘP

Architektura modernistyczna, czyli nowoczesna, czyli nietradycyjna... Przeciwwstawienie modernizmu architekturze tradycyjnej – rozumianej tu jako czerpiący inspirację z szerokiego repertuaru stylów przeszłości ukształtowanych w oparciu o spuściznę antyczną nurt tzw. historyzmu – nie wyczerpuje jednakże złożonej filozofii tego stylu.

Rozwój modernizmu zdeterminowały przede wszystkim głębokie przemiany społeczne, zapoczątkowane już w połowie XIX wieku przez rewolucję przemysłową, idący za nią postęp technologiczny, rozwój miast i głód mieszkaniowy, przez powstałe po pierwszej wojnie światowej nowe ustroje społeczne, charakteryzujące się demokratyzacją oraz liberalizacją obyczajów. Życie w wielkim mieście wymusiło na jego nowych obywatelach – coraz liczniej napływających z ośrodków wiejskich – nowy styl bycia, którego naukę powierzono właśnie nikomu innemu jak architektom i urbanistom. Ich zadaniem było kreowanie szeroko rozumianej przestrzeni życia – począwszy od mieszkania, osiedla, poprzez środowisko pracy, komunikację i rekreację –

spodarcza i wynikły z niej zastój ruchu budowlanego oraz olbrzymie niedoinwestowanie infrastrukturalne i przestrzenne. Społeczno-ekonomiczny kryzys potęgował brak określonego czynnika miastotwórczego, który mógłby wskazać perspektywy rozwoju i wypełnić pustkę poszukiwań własnej tożsamości. Wzorem innych ośrodków peryferyjnych Rzeszów borykał się z problemem samookreślenia się i silną potrzebą wyraźnego zaznaczenia swojej obecności na mapie niepodległego państwa.

Dopiero decyzja Sejmu II Rzeczypospolitej z dnia 5 lutego 1937 roku o budowie Centralnego Okręgu Przemysłowego na zacofanych gospodarczo południowych terenach kraju przyniosła miastu realną perspektywę przeobrażenia w nowoczesny ośrodek przemysłowy, która dla mieszkańców wiązała się ze wzrostem cywilizacyjnym poziomu życia i upragnionym awansem społecznym. Jeszcze tego samego roku rozpoczęto w mieście budowę Fabryki Obrabiarek i Sprzętu Artyleryjskiego, będącej filią poznańskich zakładów Hipolita Cegielskiego oraz Wytwórnię Silników Samolotowych nr 2 Państwowych Zakładów Lotniczych wraz z towarzyszącymi obydwu inwestycjom koloniami robotniczymi. Rzeszów ze względu na swoje dogodne położenie geograficzne typowany był na stolicę

społeczność Rzeszowa miała swój wkład w ogólnokrajowy proces budowania tożsamości narodowej w oparciu o postęp i zaawansowanie cywilizacyjne.

Niniejszy spacerownik jest przewodnikiem po wybranych obiektach, które były bezpośrednim świadkiem tych historycznych dla miasta przeobrażeń oraz zaproszeniem do samodzielnego odkrywania zabytków modernizmu i wstuchiwania się w zapisane w nich opowieści o życiu Rzeszowa i jego mieszkańców. W celu ułatwienia odbiorcy zrozumienia specyfiki rzeszowskiej moderny, w spacerowniku wyróżniono kolorystycznie trzy grupy budynków. Pierwszą z nich stanowią obiekty modernistyczne powstałe w Rzeszowie przed budową COP-u w latach 1932-1937, z inicjatywy lokalnej elity społecznej. Drugą reprezentują budynki zaprojektowane w czasie COP-u przez zespół lokalnych architektów i przedsiębiorców. Do trzeciej grupy obiektów należą modernistyczne realizacje z czasu budowy COP-u autorstwa architektów zewnętrznych.

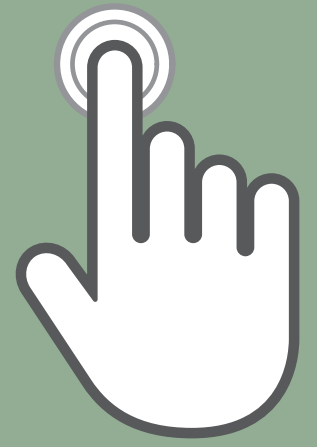
Przy samodzielnym podążaniu szlakiem rzeszowskiej moderny należy pamiętać, że każdy napotkany na nim obiekt to synonim wysokiej jakości wykonawstwa oraz użytych materiałów budowlanych oraz że architektura moderni-

INTERAKTYWNA MAPA POGLĄDOWA

Kliknij wybrany punkt aby przejść do opisu.

WSPÓŁRZĘDNE PUNKTÓW

1. Jagiellońska 24

50.03504358491574 N, 21.99572708160902 E

2. Kraszewskiego 7

50.03258331541917 N, 21.99664976147155 E

3. Jagiellońska 12

50.03588604319151 N, 21.999385614738312 E

4. Jagiellońska 3

50.035848141500956 N, 22.000420947374757 E

5. Dekerta 1,3 i 5

50.03428380925808 N, 22.001971264209157 E

6. PCK 4,6 i 8

50.033408587910756 N, 22.003301639893106 E

7. Leszczyńskiego 8

50.033890995342404 N, 22.006691952090186 E

8. Naruszewicza 13

50.03605143205304 N, 22.01007153542762 E

9. Asnyka 1

50.04004815597066 N, 22.004063387321093 E

10. Asnyka 10

50.041429704708136 N, 22.00518991506853 E

11. Grunwaldzka 6

50.03817387171729 N, 22.002963681630373 E

12. Moniuszki 1

50.03806017195189 N, 22.0001044468095 E

1. WILLA RODZINY EDWARDA JANUSZA, tzw. „JANUSZÓW”, ob. Estrada Rzeszowska, ul. Jagiellońska 24

autor: **Franciszek Stążkiewicz**

czas powstania: **1932-1934**

To pierwszy obiekt na trasie spaceru, który obrazuje rzeszowską modernę pochodzącą sprzed przyspieszonej modernizacji miasta i ożywionego rozkwitu budowlanego lat 1937-1939 w związku z budową COP-u. Budynki powstałe w połowie lat 30. XX wieku z inicjatywy prywatnych właścicieli stanowiły pierwsze próby unowocześnienia zabudowy. W mieście tak silnie przywiązanym do tradycji i nieufnym wobec wszelkich nowości,

Leopoldyna Janusz, wdowa po znanym rzeszowskim fotografie Edwardzie Januszu. Jest to pierwsza w Rzeszowie willa miejska w ogrodzie o zdecydowanie odmiennej i śmiałej formie architektonicznej, która wyprzedziła w mieście modę na nowoczesność i wpłynęła na akceptację modernizmu. Willę cechuje rezygnacja z detalu architektonicznego, swobodne, asymetryczne skomponowanie bryły, dbałość o ekspozycję i wyraz plastyczny nie tylko elewacji frontalnej, powiązanie architektury z krajobrazem poprzez obszerny narożny taras, dodatkowo dynamizujący sylwetkę domu, ekspozycja pomieszczeń dziennych na południe oraz pomieszczeń gospodarczych na północ. Elementami dodającymi budynkowi „swojskości” i „rustykalności” jest okładzina cokołu z łamanego piaskowca.

POWRÓT DO MAPY

2. KAMIENICA, ul Kraszewskiego 7

To pierwszy obiekt na trasie spaceru, który dokumentuje wkład w modernizację i rozbudowę miasta w czasie COP-u architektów zewnętrznych. Projektanci prowadzący swoje biura w Warszawie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach czy Krakowie – zostali ściągnięci do niedoszłej stolicy COP-u przez prywatnych przedsiębiorców z całego kraju, których obiecujące perspektywy rozwoju miasta skusiły do inwestowania na tutejszym rynku nieruchomości. Ponieważ pracowali dla klienta zewnętrznego, nie musieli liczyć się z przywiązaniem do tradycji lokalnego inwestora, i stąd stosowali oni swobodnie rozwiązania typowe dla architektury funkcjonalistycznej, tj.: operowanie zgeometryzowanymi, asymetrycznymi bryłami, oderwanie od zasady „fasadowości” i wyraźna dążność do eksponowania wyrazu plastycznego wszystkich elewacji, spore przeszklenia ścian zewnętrznych poprzez stosowanie szerokich otworów okiennych, okien typu „termometr” i „bulaj”, powiązanie architektury z otoczeniem poprzez narożne okna lub loggie, rezygnacja z historyzującego detalu architektonicznego, wyraźne ograniczenie artykulacji pionowej

i poziomej, dynamizowanie bryły poprzez zaokrąglone naroża oraz opływowe balustrady balkonów. Nie ulega wątpliwości, że to udział w modernizowaniu miasta architektów z zewnątrz, wpływających pobudzająco na lokalne siły budowlane, miał determinujący wpływ na pozbycie się kompleksu prowincji. Rzeszów w czasie budowy COP stał się drugą Gdynią, był centrum wymiany inspiracji i nowinek artystycznych, a powstająca w nim zabudowa stanowiła przegląd aktualnych wówczas rozwiązań urbanistycznych, architektonicznych i budowlanych.

Autor obiektu jest nieznany. Z uwagi na odważną, awangardową bryłę budynku, zapewne był to architekt pochodzący spoza Rzeszowa, być może Zygmunt Tarasin. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że kamienica wykazuje cechy wspólne z innymi realizacjami tego architekta przy ul. Asnyka 10 i ul. Hetmańskiej 17. Kamienica jest najcenniejszym w mieście przykładem inspiracji architekturą „okrętową”, wpisującą się w najbardziej awangardową odstonę modernizmu – ekspresyjny funkcjonalizm. Zamaszyste, ekspresyjne naroża, podkreślone płynnymi liniami balkonów, zróżnicowanie wysokościowe elewacji oraz doświetlające klatkę schodową

okno typu „termometr” – nawiązują do dynamicznych sylwet transatlantyków pasażerskich, stanowiących symbol cywilizacyjnego postępu i nowoczesności, a także synonim wysokiego standardu, jakości wykonawstwa, luksusu i wygody. Ostry zbieg ulic Kraszewskiego i Unii Lubelskiej, wyznaczający kształt narożnej działki w formie klina, został złagodzony opływowymi liniami budynku, które jednocześnie potęgują wrażenie ruchu anegdotycznej bryły kamienicy. Zdaje się ona „wpływać” w ul. Unii Lubelskiej. Mimo dynamicznej sylwety, dom-statek nie zdominował historycznej zabudowy ul. Kraszewskiego, a raczej – mając na uwadze bogactwo stylowe kontekstu urbanistycznego kamienicy, dokumentujące historię miasta od epoki Lubomirskich – uzupełnił ją o kolejne założenie będące autentycznym świadkiem swojej epoki.

POWRÓT DO MAPY

3. KAMIENICA wybudowana dla kadry kierowniczej i inżynierskiej Wytwórni Silników Samolotowych Nr 2 Państwowych Zakładów Lotniczych, ul. Jagiellońska 12, nurt luksusowy

autor: **Karol Holzer, Jerzy Mackiewicz**

czas powstania: **1937-1938**

To pierwszy na trasie spaceru obiekt reprezentujący modernistyczne realizacje z czasu budowy COP-u, będące efektem współpracy lokalnych inwestorów i architektów. Mimo przyspieszonej modernizacji miasta, ciążyły

kościowe i estetyczne wykończenia oraz wyposażenia wnętrz. Spójne stylistycznie z całością architektury, miały one nie tylko stanowić nowoczesną i wygodną przestrzeń życia codziennego, ale także być po prostu miłe dla oka i tym samym wpływać pozytywnie na samopoczucie i chęć rozwoju osobistego mieszkańców.

POWRÓT DO MAPY

4. KAMIENICA ul. Jagiellońska 3

autor: **Salomon Schäfer**

czas powstania: **1934-1935**

Kamienica, o charakterystycznych horyzontalnych podziałach elewacji, przelamuje przeważające w zabudowie ulicy kierunki pionowe, typowe dla obiektów powstałych na przełomie lat 20. i 30. XX wieku w stylu zmodernizowanego klasycyzmu. W tej części

kańców. Stąd modernizm w polsko-żydowskim mieście, jakim od przeszło kilku wieków był Rzeszów, miał również swój wymiar społeczny. Wybór neutralnych, uniwersalnych w wyrazie form architektury wyrażał bowiem nie tylko pełną asymilację ludności żydowskiej w lokalnej tradycji i kulturze, ale również swoistą legitymację do budowania na równi z innymi etosu polskiej nowoczesności.

Warto wspomnieć, że ul. Jagiellońska to największy w Rzeszowie zespół obiektów modernistycznych, dający obraz, jak mogłyby wyglądać nowoczesne arterie miejskie, gdyby wybuch II wojny światowej nie pokrzyżował realizacji opracowanego przez architektów Kazimierza Dziewońskiego i Władysława Śmigielskiego w 2 połowie lat 30. XX wieku Ogólnego Planu Zabudowania Miasta Rzeszowa. Świadców modernizacji niedoszłej stolicy COP-u odnajdziemy dziś pod nr 3, 5, 12, 13-13a, 16, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32.

POWRÓT DO MAPY

5. WOLNOSTOJĄCE WIELORODZINNE WILLE MIEJSKIE W OGRODZIE:

ul. J. Dekerta 1, 3 i 5

autor:

Karol Holzer (ul. J. Dekerta 1),

Karol Holzer i Jerzy Mackiewicz (ul. J. Dekerta 3), **Tadeusz**

Maćkowski (ul. J. Dekerta 5)

czas powstania:

1936-1937 (ul. J. Dekerta 1),

1935-1936 (ul. J. Dekerta 3 i 5)

Najcenniejszymi realizacjami w pejzażu luźniej zabudowy modernistycznej Rzeszowa są wille miejskie autorstwa Karola Holzera.

Prezentują one powielany schemat dyspozycji wnętrza oraz wyglądu zewnętrznego, zdradzający pełne zrozumienie awangardy, lansującej architekturę jako wykładnik zdrowego i higienicznego stylu życia, w myśl popularnego hasła Prawo każdego człowieka do powietrza, światła, ciepła i ciszy w obrębie mieszkania. Holzer swoje domy projektował jakby od wewnątrz. W układzie pomieszczeń architekt kierował się drogą przebiegu słońca w celu zapewnienia mieszkańcom optymalnego nasłonecznienia w ciągu całego dnia. Charakterystycznym elementem jego willi są narożne okna – będące wtedy zupełną nowością – oraz wychodzące na ogród wgłębne loggie widokowe, otwarte lub przeszklone, stanowiące łącznik między architekturą a naturą. Dzięki nim krajobraz miał „wchodzić” w mieszkanie, stając się jego kontynuacją i integralną częścią. Jasne, przestronne wnętrza, o logicznych układach komunikacyjnych i wysokiej wydajności przestrzeni miały zapewniać mieszkańcom nie tylko komfort życia, ale również zachęcać do kontaktu z naturą poprzez przebywanie na świeżym powietrzu i zażywanie „kąpieli słonecznych”. W przedmiotowych willach wysokie walory

krajobrazowe działek, znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie malowniczego Pałacu Letniego oraz Zamku Lubomirskich otoczonych zabytkowym drzewostanem, zostały świadomie wykorzystane w planowaniu mieszkań. Na uwagę zasługują zachowane tynki szlacheckie z dodatkiem miki na elewacji kamienicy przy ul. Dekerta 1.

POWRÓT DO MAPY

6. ZESPÓŁ KAMIENIC:

**ul. PCK 4, ul. PCK 6 (ukończona po wojnie) ,
ul. PCK 8**

autor:

Piotr Emilewicz (ul. PCK 4),

Juda Neuman (ul. PCK 6),

Salomon Jonkler (ul. PCK 8)

czas powstania:

1935-1936 (ul. PCK 4),

1938-ukończona po wojnie (PCK 6),

1937-1938 (ul. PCK 8)

W drugiej połowie lat 30. XX wieku powstała

oknach narożnych, wiążących budynek z naturalnym otoczeniem.

W kamienicy przy ul. PCK 6 do wybuchu wojny wybudowano jedynie fundamenty i kondygnację piwniczną. Po wojnie została ona ukończona z wyraźnymi odstępstwami od projektu Judy Neumana. Wprowadzono dodatkową kondygnację obniżając stropy, budynek przykryto stropodachem, na piętrach w miejsce dwóch mieszkań dwutraktowych, tj. wychodzących na dwie strony świata, pojawiły się cztery mieszkania jedno-traktowe, tj. wychodzące jedynie na jedną stronę świata, w związku z czym w elewacji frontальной zostały dogęszczone osie okienne, zlikwidowano balkony. Wprowadzone zmiany wpłynęły dysharmonizująco na pierwotną koncepcję zespołu architektonicznego. W modernistycznej zabudowie ulicy zakłóciły spójną geometrię dachu oraz artykulację poziomą i pionową elewacji frontalnych i tylnych.

POWRÓT DO MAPY

7. KAMIENICA, ul. Leszczyńskiego 8

autor: **Józef Czadek**

czas powstania: **1939-1940**

Narożna kamienica usytuowana u zbiegu ulic Leszczyńskiego i Szopena to najnowocześniejsza w mieście realizacja modernistyczna autorstwa lokalnego architekta, zainspirowana najprawdopodobniej kamienicą przy ul. Kraszewskiego 7. Elementy architektury „okrętowej” to horyzontalizm bryły, zaokrąglone naroże podkreślone opływowymi liniami balkonów – „spinających” dwie elewacje – oraz wystające ponad gzyms wieńczący okno typu „termometr”. Skryty za nim wielospadowy dach o niskim kącie nachylenia sprawiał wrażenie zupełnie płaskiego. Pierwotnie projekt kamienicy zakładał, że elewacja od ul. Leszczyńskiego będzie wydłużona o odrębny, trójosiowy segment z wejściem na osi, powielający podziały segmentu narożnego. Konceptji tej jednak nie zrealizowano – kamienica swoją północno-wschodnią ścianę szczytową dzieli ze współczesnym blokiem. W ostatnich latach w obiekcie wykonano dodatkową kondygnację oraz przeprowadzono gruntowny remont elewacji i wnętrza. Zreali-

zowane prace uwypukliły najcenniejsze cechy stylowe obiektu.

Kolejnym po ul. Jagiellońskiej najbardziej jednorodnym stylowo zespołem architektury modernistycznej jest ul. Szopena. Spacerując nią warto zwrócić uwagę na wille miejskie pod nr 20, 22, 24, dom Oficerski Funduszu Kwaterunku Wojskowego pod nr 16 z charakterystyczną okładziną z szarej cegły cementowej oraz czerwonego klinkieru, a także nowy pawilon Szpitala powszechnego pod nr 2 przy skrzyżowaniu z ul. Naruszewicza z wyróżniającą się przeszkloną przewiązką, nadającą niewątpliwie kształtującej się wówczas ulicy wielkomięjskiego sznytu.

POWRÓT DO MAPY

8. KAMIENICA EDWARDA PROKOCIMERA,

ul. Naruszewicza 13, nurt luksusowy

autor: **Salomon Keil**

czas powstania: **1938-1939**

Kamienica jest jednym z nielicznych obiektów modernistycznych w mieście zaprojektowanych w oparciu o zasadę „równouprawnienia” fasady, według której każda elewacja powinna posiadać swój indywidualny wyraz plastyczny, niezależnie od tego, czy jest eksponowana na ulicę czy na podwórze. Zapewne wpływ na rzeźbiarską bryłę budynku miały również fakt, że w momencie projektowania kamienicy w 1938 roku ul. Szopena kończyła się na skrzyżowaniu z ulicą Naruszewicza i jej dalszy przebieg był dopiero w fazie planowania. Zaprojektowanie narożnego budynku o trzech różnych elewacjach było jakby wyjściem na przeciw każdej możliwości przyszłego kierunku kontynuacji ul. Szopena. Kamienica

łączy w sobie elementy architektury „okrętowej” (opływowe naroża, okna typu „bulaj”, „termometr” oraz zróżnicowanie wysokościowe elewacji) oraz rozwiązania typowe dla lwowskiego modernizmu tj. prostokątne balkony obiegające naroża budynku i loggie na całych osiach.

POWRÓT DO MAPY

9. KAMIENICA wybudowana dla kadry kierowniczej i inżynierskiej Wytwórni Silników Samolotowych Nr 2 Państwowych Zakładów Lotniczych, ul. Asnyka 1, nurt luksusowy

autor: **Karol Holzer, Jerzy Mackiewicz**

czas powstania: **1937-1938**

Tandem architektów Holzer-Mackiewicz zaprojektował kamienicę także dla Ignacego Krausa, brata Michała, wspomnianego już przy okazji kamienicy przy ul. Jagiellońskiej 12, również producenta i handlarza nierogacizną. Ignacy Kraus pomoc finansową na ukończenie budynku uzyskał od Państwowych Zakładów Lotniczych, którzy „z góry” opłacili czynsze swoich pracowników. Trzypiętrowy dom Krausów graniczy zachodnią ścianą szczytową z neorenesansową kamienicą przy ul. Sobieskiego 5. Zestawienie tych dwóch budynków wspaniale ilustruje odwagę, rozmach i nonszalancję, z jaką właściciele i architekci wprowadzali nowoczesną zabudowę w historyczną tkankę miejską, nie licząc się, zdawałoby się, z kontrastem wysokościowym, gabarytowym oraz estetycznym zestawionych budynków. W rzeczywistości

architekci lokalni tworzyli nowoczesną zabudowę w postawie szacunku do tradycji, opartej na przekonaniu, że zadaniem architektury jest bycie autentycznym świadkiem swoich czasów. Autorzy kamienicy, projektujący wcześniej w szerokim spektrum stylów historycznych odpowiadających przeszłości, w ekspresyjnej architekturze budynku zawarli jasny przekaz o oczekującej Rzeszów erze nowoczesności.

POWRÓT DO MAPY

10. HOTEL PRACOWNIKÓW PAŃSTWOWYCH ZAKŁADÓW LOTNICZYCH, następnie hotel „Reichshof”, ob. hostel, ul. Asnyka 10

autor: Zygmunt Tarasin

czas powstania: 1938-1939

Hotel reprezentuje architekturę „okrętową”. Nautyczne formy przywołują horyzontalizm bryły i wysokościowe zróżnicowanie jej poszczególnych elementów, zakomponowanie narożnej klatki schodowej jako wertykalnej dominanty kompozycyjnej i plastycznej obiektu podkreślonej „termometrowym” oknem oraz oknami typu „bulaj”. Na ekspresję obiektu składa się zestawienie przenikających się prostopadłościennych brył, oddziałujących na odbiorcę jedynie czystą formą.

Na uwagę zasługuje zachowana klinkierowa okładzina klatki schodowej, którą pierwotnie do poziomu górnej krawędzi okien parteru licowane były także elewacje frontalne. Budynek wykonany w konstrukcji żelbetonowej w momencie powstania był jednym z pierwszych w mieście obiektów przykrytym dachem płaskim. Usytuowany w bezpośred-

nim sąsiedztwie dworca kolejowego, dla przyjezdnych i odwiedzających gości stanowił wizytówkę budującej się metropolii i zapowiedź nowoczesności, którą pełnymi pierśmi oddychało wówczas miasto.

POWRÓT DO MAPY

11. KAMIENICA MICHAŁA FRANCISZKA GOTTMANA,

**właściciela domu handlowego „I. Schaitter
i Spółka”, wybudowana dla kadry kierowni-
czej i inżynierskiej Wytwórni Silników Sa-
molotowych Nr 2 Państwowych Zakładów
Lotniczych ul. Grunwaldzka 6,
nurt luksusowy**

autor: **Józef Wetzstein**

czas powstania: **1937-1938**

Plany budowy nowej siedziby domu handlo-
wego „I. Schaitter i Spółka” zbiegły się w cza-
-sie z perspektywą realizacji COP-u. Krakow-
ski architekt zaproponował w ciasnej śród-
miejskiej zabudowie trzypiętrową kamienicę,
o niepotykanej dotąd skali, zajmującą cały
kwartał pomiędzy ulicami Matejki, Grun-
waldzkiej i Kopernika. Parter od początku
z założenia przeznaczony był na cele handlo-
we (dzieje się tak do dnia dzisiejszego), na
piętrach urządzono zaś luksusowe, prze-
stronne mieszkania dla pracowników PZL.
Ekspresyjną eskalację budynku potęguje wy-
raźna redukcja detalu architektonicznego,
zastosowanego dyskretnie jedynie w obrębie
pierwszej kondygnacji. W budynku zastoso-

wano innowacyjne technologie, tj. konstrukcję żelbetonową, pozwalającą na rezygnację z wielospadowego dachu i wprowadzenie nowego w pejzażu architektonicznym Śródmieścia dachu niemalże płaskiego. Kamienica stanowi kolejny wyraz trafności założeń COP-u odnoszących się do konieczności współdziałania inicjatywy i kapitału państwowego z inicjatywą i kapitałem prywatnym. Lokalni przedsiębiorcy umiejętnie odnaleźli się w sprzyjającej koniunkturze gospodarczej, którą wykorzystali lokując swój kapitał na rynku mieszkaniowym. W zamian, dzięki nowoczesnym obiektom, miasto zyskiwało młody i atrakcyjny wizerunek.

POWRÓT DO MAPY

12. URZĄD POCZTOWY I TELE- GRAFICZNY, ul. Moniuszki 1

autor: Stanisław Odyniec-Dobrowolski

czas powstania: 1938-1940

Zwieńczeniem spaceru jest drugi na trasie obiekt użyteczności publicznej – okazały gmach poczty. Budynek to kompozycja rzeźbiarska prostopadłościennych i opływowych brył zestawionych względem siebie w horyzontalnym układzie. Przewaga kierunków poziomych łagodzi ekspresyjne działanie czystej formy i powoduje, że obiekt nie dominuje w historycznej tkance Placu Farnego – ważnego w mieście wnętrza urbanistycznego będącego sceną państwowych uroczystości patriotycznych i religijnych – ale stanowi jego spokojną i elegancką oprawę architektoniczną i wizualne otwarcie w kierunku ul. Moniuszki. Charakterystyczna gładka ściana nad wejściem, kontrastująca z gęstym rytmem osi okiennych na pozostałych elewacjach, jest znakiem rozpoznawczym realizacji warszawskiego architekta. Na uwagę zasługuje podkreślająca cokół oraz prostokąt wejścia okładzina z piaskowca, która nadaje założeniu swojski, rustykalny charakter.

Gmach poczty szybko znalazł się na materiałach graficznych promujących miasto, co oznaczało, że Rzeszów w nowej sytuacji społeczno-politycznej zdecydowanie identyfikował się z nowoczesnością. Był to świadomy komunikat, że miasto zmierza ku zaawansowaniu cywilizacyjnemu, na które jest w pełni przygotowane.

POWRÓT DO MAPY

Bibliografia:

Źródła bibliograficzne:

1. Architektura Rzeszowa od czasów autonomii galicyjskiej, red. Janusz Sepioł, Rzeszów 2023.
2. K. Chomiczewska, Podróż do przyszłości czyli o przedwojennym modernizmie, „Renowacje i Zabytki”, Nr 3(55)/2015, s. 137-149.
3. M. Furtak, Centralny Okręg Przemysłowy (COP) 1936-1939. Architektura i urbanistyka, Kraków-Łódź 2014, s. 298-304.
4. W. Hennig, Rozwój przestrzenny i architektura, [w:] Dzieje Rzeszowa. Rzeszów w okresie międzywojennym i okupacji (1918-1944), red. F. Kiryk, Rzeszów 2001, t. III, s. 129-171.
5. B. Kaczmar, Rzeszów miastem COP, Rzeszów 2001.
6. J. Kujawa, Rzeszów między wojnami. Opowieść o życiu miasta 1918-1939, Łódź 2016.
7. Lwów: miasto architektura modernizm, red. B. Cherkes, A. Szczerski, Wrocław 2016.
8. Modernizmy. Architektura nowoczesności w II Rzeczypospolitej, red. A. Szczerski, Kraków 2014.
9. J. Petrus, Stosunki gospodarcze, [w:] Dzieje Rzeszowa. Rzeszów w okresie międzywojennym i okupacji (1918-1944), red. F. Kiryk, Rzeszów 2001, t. III, s. 53-87.
10. M. Pszczołkowski, Architektura Użyteczności Publicznej w II Rzeczypospolitej 1918-1939. Forma i styl, Łódź 2014.
11. A. Rybka, Rozwój przestrzenny Rzeszowa w latach 1935-1939, związany z realizacją programu Centralnego Okręgu Przemysłowego, [w:] Rozwój Rzeszowa na przestrzeni dziejów. Przyczynek do historii miasta. Materiały na konferencję naukową zorganizowaną przez Zakład Urbanistyki i Architektury Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 1995, s. 20-29.
12. A. Szczerski, Cztery nowoczesności. Teksty o sztuce i architekturze polskiej XX wieku, Kraków 2015.
13. Szlak Centralnego Okręgu Przemysłowego. Przewodnik turystyczny, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów 2016.
14. Z. K. Wójcik, Z dziejów Rzeszowa 1935-1939, Rzeszów 1994.

Pomysł na spacer i opracowanie merytoryczne:

Karolina Chomiczewska

Koncepcja, opracowanie graficzne i realizacja:

Joanna Gawryłowicz-Kostecka

Jeśli interesuje Cię historia miasta:

<https://rzeszowskiepiwnice.pl/czy-wiesz-rze/>

**Jeśli interesuje Cię zwiedzanie
Rzeszowskich Piwnic:**

<https://bilety.rzeszowskiepiwnice.pl/>

**Jeśli interesuje Cię całoroczne
zwiedzanie miasta:**

<https://rzeszowskiepiwnice.pl/aktualnosci/odkryj-miasto-z-rzeszowskimi-piwnicami,art215/>

Festiwale w Rzeszowie:

<https://estrada.rzeszow.pl/nasze-imprezy/>

**RZESZOWSKIE
PIWNICE**

Oko na miasto Europejski Rzeszów - spacery dziejami miasta. Zadanie jest finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.